

Het geslacht Diodati en Dordrecht

Herman A. van Duinen

In de Grote- of Onze-Lieve-Vrouwekerk van Dordrecht bevindt zich een gouden Avondmaalstel, in 1733 bij testament geschonken door de uit deze stad afkomstige Philippe Diodati. Wie was deze persoon met een Italiaanse achternaam?

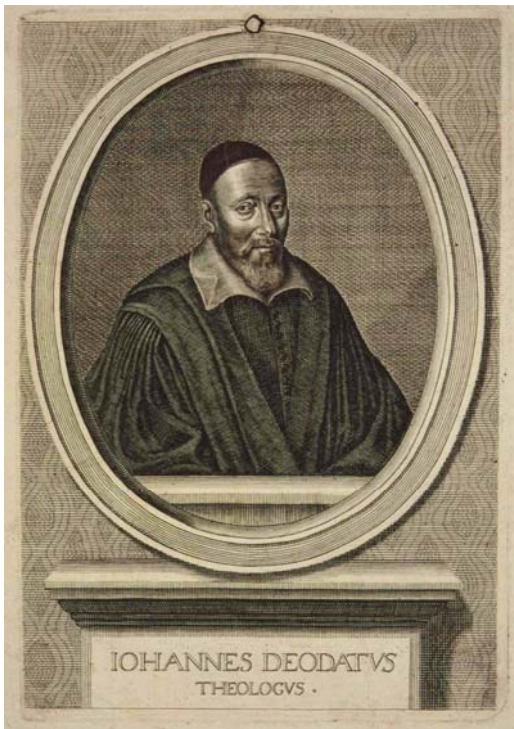
Het geslacht Diodati

Het geslacht Diodati was één van de oudste en aanzienlijkste adellijke geslachten van Italië en woonachtig in de stad Lucca. Voor het belang van dit artikel beginnen we in het jaar 1541. In september van dat jaar waren paus Paulus III (1468-1549) en keizer Karel V (1500-1558) in Lucca aanwezig om een algemeen concilie voor te bereiden in verband met de godsdienstgeschillen in Duitsland. De keizer logeerde in het paleis van Michel Diodati die in 1534 in het huwelijk was getreden met Anna Bonvisi. Tijdens dit verblijf van de paus en de keizer in Lucca beviel Anna 17 september van een zoon. Het jongetje werd ten doop gehouden door de keizer en gedoopt door de paus. Bij de doop ontving hij de naam Carlo, vernoemd naar zijn peetvader, Karel V. De keizer schonk de kleine Carlo als pillegift (doopgeschenk) de graafschappen Sarsano, Via Regio en een deel uit het keizerlijk wapen: een gouden leeuw op een rood veld met drie liggende blokjes op een goud veld.

Carlo Diodati

Als jongeman vertrok Carlo naar Lyon om zich toe te leggen op de handel. Hier bevond zich het vermaarde bankiershuis Bonvisi onder opzicht van zijn broer Alexander. In Lyon kwam Carlo in aanraking met calvinistische predikanten en nam hij de nieuwe leer aan. In de nacht van 23 op 24 augustus 1572 vond in Parijs een massale moordpartij plaats op de Franse protestanten, de zogenaamde Bartholomeusnacht. In de loop van de daaropvolgende maanden verspreidde zich een golf van geweld over heel Frankrijk, waarbij naar schatting 20.000 protestanten de dood vonden. Carlo Diodati wist de dans te ontspringen en vluchtte naar het bolwerk van het calvinisme, de stad Genève. Kerkelijk sloot hij zich aan bij de gemeente van de predikant Nicolaas Balbani, waartoe ook veel vluchtelingen uit Lucca behoorden. In Genève trad de ruim dertigjarige Carlo in het huwelijk met Flaminia Miqueli, die in het kraambed stierf. Zijn tweede vrouw, Maria Meij, schonk hem drie dochters en vier zonen, onder wie zoon Jean (Giovanni).

Jean Diodati

Jean Diodati werd geboren op 1 juni 1576. Hij had een goed geheugen en was vlug van begrip. Nog maar 19 jaar oud promoveerde hij tot doctor in de theologie aan de universiteit van zijn geboortestad. Reeds twee jaar later werd hij hoogleraar in de Hebreeuwse taal en na de dood van Theodorus Beza (1519-1605), de opvolger van Johannes Calvijn, in 1605 hoogleraar in de theologie. Na enkele jaren vertrok hij naar Italië, waar zijn hulp werd ingeroepen om de reformatie ter hand te nemen in de rijke en machtige stad Venetië. De stad leefde in onmin met de paus en er ontstond een protestantse gemeente met een groot ledenaantal, zelfs onder de aanzienlijken. De paus kreeg echter weer de overhand; Jean Diodati moest vluchten en keerde terug naar Genève. In 1603, hij was toen 27 jaar, vertaalde hij de Bijbel vanuit het Hebreeuws en Grieks in het Italiaans. Deze vertaling is door de Italiaanse protestanten tot in de twintigste eeuw gebruikt. In 1618 vinden we Jean Diodati echter in ... Dordrecht.

Jean Diodati en de Dordtse Synode

Al in een vroeg stadium was men in Genève op de hoogte van de theologische twisten die ontstaan waren in de Republiek van de Zeven Verenigde Nederlanden door het optreden van de hoogleraar in de theologie Arminius en zijn geestverwanten, de remon-

stranten. De hoogleraren in Genève, onder wie Diodati voelden zich er, als rasechte calvinisten, direct bij betrokken. Zij aarzelden dan ook geen moment toen hen vanuit Holland het verzoek bereikte een delegatie theologen naar Dordrecht te sturen met de bedoeling de synode die daar zou gehouden worden bij te wonen en mee te doen in het beraadslagen en beslissen. Samen met Theodore Tronchin werd Diodati door de stad Genève afgevaardigd naar Dordrecht. Hier logeerde hij bij de Waalse predikant Daniel de la Vigne.

Op de synode heeft Diodati een belangrijke rol gespeeld. Vrijdagmiddag 8 maart 1619 hield hij op de 106de zitting een rede over de volharding der heiligen. Hij was regelrecht betrokken bij het opstellen van de Canones of Dordtse Leerregels waarin de gevoelens van remonstranten werden afgewezen en de authentieke gereformeerde leer werd verwoord.

Diodati genoot in heel het land groot aanzien. Vooral Prins Maurits was zeer met hem ingenomen. Hij bood hem tevergeefs een leerstoel in Nederland aan. In Den Haag preekte Diodati in de hofkapel voor Maurits en vele aanzienlijken.

Of hij, zoals enkele buitenlandse afgevaardigden, bij de terechtstelling van Van Oldebarnevelt tegenwoordig is geweest, is niet bekend. Wel hield hij Van Oldebarnevelt voor de leider van de remonstranten. Aan een Franse gezant, Du Maurier, schreef hij dat de dood van Van Oldebarnevelt wenselijk was voor de rust van de kerk! Ook zou hij op de dood van Van Oldebarnevelt deze woordspeling hebben gemaakt: 'De canons van Dordrecht hebben Van Oldebarnevelt het hoofd afgeschoten'.

Teruggekeerd in Genève overleed hij 3 oktober 1649 en werd begraven in de Sint Pieterskerk aldaar. Uit zijn huwelijk met Magdalena Barlamaqui werden vier dochters en vijf zonen geboren.

Diodati's en Dordrecht

Dat Holland vruchtbare grond was voor de Diodati's blijkt uit de komst van enkele zonen van vader Jean. Zijn zoon Samuel vestigde zich hier als koopman. Met zoon Marco liep het helaas triest af, hij werd in 1641 doodgeschoten in Amsterdam. Maar ook Dordrecht, waar Jean Diodati in 1618/1619 zo'n belangrijke rol had gespeeld tijdens de godsdiensttwisten, wisten de nakomelingen te vinden. Zoon Philippe, in Genève geboren op 17 september 1620, studeerde theologie aan de universiteit te Monbautan en werd in 1651 predikant van de Waalse gemeente te Leiden. In Dordrecht maakte hij kennis met zijn ambtgenoot, de geleerde Waalse predikant Andreas Colvius en met Elisabeth, een dochter van mr. Sebastiaan Francken, *Raet ordinarius in den Hove van Holland*, en Jacobmina van Kasteren. Het kwam tot een huwelijk dat echter maar vijf jaar duurde; 6 oktober 1659 overleed Philippe en werd begraven in de Grote Kerk van Dordrecht. Hij liet zijn vrouw Elisabeth en drie zonen achter: Philippe Sebastian, Rudolph en Jean.

Zoon Jean, vernoemd naar zijn grootvader, werd 28 juli 1658 geboren te Leiden. In Dordrecht werd hij opgeleid voor de koophandel en vestigde zich in de stad. 17 maart 1680 ging hij in ondertrouw met Aldegonda Trouwers. Aldegonda schonk hem tien kinderen, onder wie Philippe, geboren te Dordrecht 19 september 1686. Bij de geboorte van Philippe woonde de familie in de Wijnstraat, het tweede huis links van het Westindisch Huys, nu Wijnstraat 91/93.

Mei 1697 vertrok het hele gezin met het schip 'Oosterwijk' vanuit Dordrecht naar Batavia. Hier verwierf Jean Diodati aanzienlijke rijkdommen en stierf 16 juni 1711 te Suratte, een locatie van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) aan de noordwestkust van India.

Het legaat van Philippe Diodati

Over Philippe is weinig bekend. Als elfjarige vertrok hij met zijn ouders naar Batavia. Hier werd hij opgeleid tot koopman en werd eerste administrateur van het graanmagazijn van de VOC te Batavia. Philippe, die een vermogen had vergaard, stelde 26 januari 1733 – zijnde gesont van lichaam, sijn verstant, memorie en uytpraak wel hebbende en gebruijkende - zijn testament op. Het testament was verzegeld met zeven zegels in rode lak. In het testament verklaarde 'Philip Diodati van Dordregt',

'overdagt hebbende de onsekerhijt der ure van mijn dood, en de verschijden en onverwagte toevallen, die de menschen overkomen, en voornamelijk de bejaerden, soo heb ik goetgevonden, na mij alvorens aen God mijnen hemelschen vader bevoolen en vergeevinge van alle mijne sonden versogt te hebben, te disponeeren van die goederen, die 't hem behaagt heeft mij te verleen'.

Philippe Diodati 1686-1734

Volgens de wil van Philippe Diodati kwam zijn hele vermogen – soo roerende als onroerende – ten goede aan zijn zuster ‘Vrouwe Johanna Aldegonda Dioadati, Gemalinne van Dedele Agtb: Heer Mr Johan Francois de Witte van Schooten, raad Ordinaires van neederlants India’. Wel moest Johanna Aldegonda volgens testament de volgende legaten uitkeren:

Aan mijn broeder Salomon Diodati alle goederen en contanten, die ik voor mijn aandeel uijt ’t district van Geneve te verwagten hebbe.

Aan de kinderen van mijn Broeder Salomon Diodati yder Duizend Rijxdaelders eens, sonder meer.

Aan Agatha Rijkers weduwe Heijmans vijffhonderd Rijxdaelders eens, sonder meer.

Aan de Armen der steede Dordregt eene somma van vijffhonderd Rijxdaelders eens, sonder meer.

Aan de armen der steede Leijden eene somma van vijftig Rijxdaelders eens, sonder meer.

Aan de armen der steede Middelburg eene somma van vijftig Rijxdaelders eens, sonder meer.

Aan de armen der steede Batavia eene somma van vijftig Rijxdaelders eens, sonder meer.

Aan ’t leproosenuys ter steede Batavia eene somma van vijftig Rijxdaelders eens sonder meer.

Aan de groote kerke ter steede Dordregt vijftien duizend Rijxdaelders waervoor ik aen de weledele groot agtb: heeren Burgemeesteren en regeerders van voorschreeve geboortestadt ootmoedig versoeke, dat ter ordere van Haar Ed: groot agtb: gemaakt moogen werden, goude schootels en Beekers, tot het uytdelen van des Heren Heijlig avondmaal in gemelde Groote kerck.

Aan vier en twintig dragers die er sullen moeten versogt worden om mij te dragen ieder vijftien enkele gouden Ducaten eens, sonder meer, die in ’t sterfhuys, nadat sij mij ten grave sullen hebben gebragt in plaatsen van een tractement, ’t geen ik niet versta dat gegeven wordt, sullen moeten affgelangt (= uitgereikt) worden.¹

De kerkenraadsnotulen van 17 december 1733 vermelden nog dat Philippe Diodati, ‘erfgenaam van ‘juff. Isabella Cornelia Diodati, gewoon hebbende in Oostindien eene somma van vierhonderd Rijksdaalders’ per wisselbrief had overgemaakt aan de kerk te Dordrecht.² Philippe Diodati is waarschijnlijk kinderloos in Batavia overleden in januari of begin februari 1734. Het testament werd namelijk 17 februari 1734 op verzoek van zijn zwager, mr. De Witte van Schooten, geopend door notaris Pieter Maiden:

‘... hebbe ik Pieter Maiden, notaris publicq bij den Edelen hove van Hollant en de edele hooge regeeringe van neederlands India geadmitteerd, op Batavia resideerende, ten presentie van de nagenoemde Getuijgen [...] seker besloten testament sijnde met seeven seegelen in rooden lakke gedrukt, die nog alle ongeschonden waren verseeget, met versoek *hetselve te oopenen* en aan sijn weledele voor te leesen’.³

Mr. Johan Francois de Witte van Schooten, gehuwd met Johanna Aldegonda Diodati, de zuster van Philippe, was Raad van Indië geweest, president van het eerwaarde Collegie van heeren heemraden der Batavische Ommelanden’ en admiraal over 24 schepen. Hij keerde naar Nederland terug met een fortuin van circa 900.000 gulden en vestigde zich in Den Haag.

Het gouden Avondmaalservies

Het legaat van 15.000 rijksdaalders (37.425 Hollandse guldens en 10 stuivers) was ‘met blijdschap en dankbaarheid’ aanvaard. Het bedrag werd volgens de wens van de overledene bestemd tot het bekostigen van een gouden Avondmaalservies.

Naar een ontwerp van de goudsmid Dirk Wor vervaardigde deze vier gouden bekers, één grote en twee kleine schalen. Toch was er nog een flink bedrag over, waarvan nog twee zilveren serviezen werden gemaakt. Aan de zwager van Philippe Diodati, De Witte van Schooten, schreven ‘Burgemeesters en Regeerders der Stad Dordrecht’ het volgende:

‘Het gouden Servies is soo uyvoerig in groote en swaarte van proportie voltrocken, als tot het heylig gebruyk ter communie noodig en dienstig is. Bovendien zoo hebben wij met voorgaande preallable (= voorafgaande) kennisse van UE Gestr van de overige Gelden van UE Heer Broeder zal^f nog twee silvere serviesen na het model van het goude doen vervaardigen, het eene tot gebruik van de Augustyne, het andere ten diensten van

¹ RAD, archief 27, inv. nr. 1392.

² RAD, archief 27, inv. nr. 14.

³ RAD, archief 27, inv. nr. 1392/1, afschrift van het testament.

de Nieuwekerk deser stad, gelijk dan ook op Zondag den 1^e dezer voor de eerste maal bij de bediening van 't Heylig avondmaal gebruik van de respectieve servisen in Dordrechts Gemeente gemaakt is'.⁴

Naast het gouden Avondmaalservies bezit de kerk ook nog een gouden schenkan, een gouden doopbekken, twee zilveren schenkkannen en twee zilveren doopbekkens, eveneens vervaardigd door Dirk Wor. Dit geheel was bekostigd uit een legaat van de in 1744 overleden Dordtse apotheker mr. Mattheus Coddæus, een spaarzaam man, die zich nauwelijks het nodige gunde.

Zo was Dordrecht een gouden en twee zilveren Avondmaal- en Doopserviezen rijk. Eén zilveren servies is na sluiting van de Nieuwekerk in 1969 verkocht aan het Rijksmuseum te Amsterdam.

Een 'kooper heck'

Nadat alle kosten (22.340 gulden) voor het maken van de serviezen waren betaald, bleek er nog een bedrag van 15.085 gulden uit het legaat beschikbaar te zijn.

In een vergadering van burgemeesters en kerkmeesters in de Grote Kerk op vrijdag 8 maart 1737 werd het volgende voorstel gedaan:

‘Ter vergadering voorgedrage zijnde door d’Heer presiderende borgermr Govert van Slingelandt datter zeeke-re somma van penn. Zoude komen over te schieten van 't legaat, 't welck door d’Heer Deodatie aan de Groottekerk binnen deze stadt is gemaakt, naer betaeling van de gemaakte gouden schotels en beekers tot bediening van 't Hijlig Avontmael. Voor welcke overschietende penn. Heeren Borgemeesteren geerne zaegen dat gemaakt wier in plaats van het oude heck voor het koor een koper heck met desselfs ornamenten, dewijl zulx zal strecken tot groot cieraet van de zelve kerk’.⁵

Het voorstel van burgemeester Van Slingelandt werd met grote instemming aanvaard. Na berekening van alle kosten voor een nieuw koorhek (17.120 gulden) werden in de eerder genoemde brief van 13 januari 1738 aan mr. De Witte van Schooten de plannen voorgelegd met bijvoeging van tekeningen van het gouden Avondmaalservies en een ontwerp voor het nieuw te maken koorhek. Het tekort op de begroting van circa 2.000 gulden werd door mr. De Witte van Schoten aangevuld.

Aan de heer De Witte van Schooten, die graag een graf in de Grote Kerk wilde hebben, werd een grafkelder aangeboden recht voor het nieuwe koorhek. In dit graf werd in 1758 zijn vrouw Johanna Aldegonda Diodati begraven.

⁴ RAD, archief 27, inv. nr. 1392/2, brief van 13 januari 1738, ondertekend door R.Nolthenius.

⁵ RAD, archief 27, inv. nr. 1014

Het koperen koorhek werd in 1744 voltooid en is vervaardigd in de stijl van die dagen, het rococo. Het koperen hekwerk rust op een geaderd marmeren borstwering met ornamenten. Tussen twee pijlers van wit marmer en roodgeaderd marmer in de vorm van een obelisk (tapstoelopende pijler) bevinden zich de koperen toegangsdeuren naar het Hoogkoor. De stijl boven de deuren draagt het wapen van Diodati, een geslacht dat in de protestantse kerk van Zwitserland, Italië en Nederland een belangrijke rol heeft gespeeld.